

גליון נושא: 'אוברדראפט'

בס"ד, יום ג' פרשת ויקהל, כ"א אדר א' תשע"ו.
 דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב המעיין ולא 'להלכה למעשה',
 מסכת ב"מ פרק איזהו נשך דף סח.
 לע"נ ראש הישיבה הגאון הגדול רבי חיים שלמה בן הגאון רבי יעקב משה ליבוביץ זצוק"ל.
 ת.נ.צ.ב.ה.

פנינים

'היתר עיסקא' כדין

מחיה מתים: שואל **החפץ חיים** (חובת השמירה סוף פרק י"ג) מה הפשט בנוסח התפילה שאומרים כל יום, מחיה מתים ברחמים רבים, על מה אנו צריכין לרחמים, הלא כל ישראל בודאי יש להן זכות של תורה, וקריאת שמע בכל יום, והחזקת התורה, ומבואר בגמ' (כתובות) שבזכות אור התורה זוכים לתחית המתים. ואפשר משום עסק של רבית דאמרו חז"ל על זה דאינו עומד בתחיה, ואפילו אם עשה 'היתר עיסקא' מי יאמר שנעשה כדין.

מכירת חמץ: ידוע מה שהתבטא הגר"י בלוי זצ"ל ש'היתר עיסקא' הכי טוב, גרוע ממכירת חמץ הכי רע, ועל 'היתר עיסקא' סומכים רוב העולם למרות שכרוך בו איסורי דאורייתא חמורים מאוד, ואילו על מכירת חמץ אין סומכים, ומחפשים נטחן ונאפה לאחר הפסח, אפילו שזה רק חשש רחוק דרבנן. והוסיף הגר"נ קופשיץ שליט"א שחלילה אין ללמוד מכאן לזלזל בחומרא של נטחן ונאפה לאחר הפסח, אלא אדרבה צריך להחמיר ב'היתר עיסקא' כמו שמחמירים בחמץ שעבר עליו הפסח (י.א.כ.).

אינו קמיע: כתב הגר"ר שמואל אליעזר שטרן שליט"א (שערי הוראה קובץ יא עמוד רכ), צריכים לדעת משמעות ה'היתר עיסקא', שאין זה בגדר פזמון מסוים, או קמיע להפקיע ולהתיר איסורים וחרמות, אלא הוא משנה את מהות ההלואה והופך אותה לעיסקא, ולכן כתבו הפוסקים שעל נותן ומקבל העיסקא לדעת את השינוי המהותי הזה, ויתכן שאין מועיל חתימה על 'היתר עיסקא' אם אינו מבין משמעות הדברים. וכן כתב הגר"מ פינשטיין זצ"ל (אג"מ יורה דעה חלק ב סימן סב) צריך שידעו שני הצדדים עניין העיסקא, ולא רק באמירה וכתובה, זה אינו לחש וסגולה.

מעשה שהיה: להמחשת הדברים עד היכן הדברים מגיעים, סיפר הגר"פ וינד שליט"א (בשיעורו בישיבת מיר), שפנה אליו מלוה ברבית שקיבל מהלוה את הקרן ואת הרבית, ומבקש כעת שיעשה לו 'היתר עיסקא' למפרע, כשהוא אומר קיבלתי על עצמי לא להשתמש עם הריבית עד שאני יערוך 'היתר עיסקא' כדין. ❖

ייעוד העיסקא

במשנה ובגמרא (בבא מציעא סח. סט:) מבואר באריכות מהות העיסקא. ובגמ' (בבא מציעא דף קד:) נחלקו אמוראים, האם מותר להשתמש לצרכי עצמו עם חלק המלוה של העיסקא. לנהרדאי מותר לקנות בזה יין, לרבה אסור ולכן נקרא עיסקא שמיועד רק לעיסקא.

להלכה נפסק ברמב"ם (פ"ז הלכה ד') ובסמ"ג (עשין פב) ובטור (קעז) ושו"ע (קעז ל) שאסור לקחת לשאר צרכים, כי אם לצורך העיסקא. ומבואר בשו"ע (סימן קעז סעיף ה') שכל זה רק בחלק

של המלוה, אבל בחלק של הפקדון אם משתמש לצרכי עצמו הרי זה גזילה, ושולח יד בפקדון, ונהפך הכל למלוה, ואסור לשלם רווחים כלל.

ויש לדון כלפי 'היתר עיסקא', האם מותר גם באופן שמשתמש לצרכי עצמו. וכתב הגרש"י גלבר שליט"א (נתיבות שלום עמוד תשטו), במשך הדורות נהגו העולם לקחת מעות ב'היתר עיסקא' אף כאשר לא התכוונו כלל להשקיע את המעות בעסקים ולהרויח בהן, אלא היו זקוקים למעות לצרכי ביתם או לפרוע חובות וכיוצא בזה, ומצוי היום במי שלוקח משיכת יתר מהבנק 'אוברדראפט' ומשתמש בכסף לצרכי ביתו ולא להשקעה והרי זו לקיחת הלואה ב'היתר עיסקא'.

מאידך הגיב על כך הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני עמוד קכה), ישתקע הדבר ולא יאמר, שלא נזכר בפוסקים דבר כזה, וחלילה לתקן יותר ממה שנהגו רבותינו, שאם אין עיסקא לא עלה על דעת אדם להתיר, והוא כעין רבית קצוצה וחלילה להקל בדבר פשוט.

1. 'אוברדראפט' (OVER DRAFT)

מינוס בבנק: נדון זה נוגע לגבי 'אוברדראפט', האם מועיל 'היתר עיסקא', 'אוברדראפט' פירושו זכות שנותן הבנק ללקוח למשך כספים מחשבונו, גם כשהיתרה בחשבון איננה מאפשרת זאת. יתרה שלילית (- מינוס) היא סוג של הלואה או אשראי, והבנק גובה בעבורה ריבית. הזכות למשיכת יתר ניתנת לרוב הלקוחות המקבלים את משכורתם לחשבון הבנק ('חשבון משכורת').

כמו כן, היא ניתנת למי שהעמיד בטוחות נאותות לרשות הבנק (כגון: תוכנית חיסכון, חשבון ניירות ערך, צ'קים דחויים, או שעבוד של רכוש). מציאות זו קיימת גם בכרטיס אשראי חוץ בנקאי, שגובים ריבית על כל משיכת מזומן, למרות העובדה שמשיכה רגילה בסכום קטן אינה לצורך עסקים.

המכשול: הבעיה בהלואה כזו המיועדת לצרכים השוטפים (תשלום למכולת, מים, טלפון, חשמל, ארנונה) שהלווה אינו עושה 'ביזנס' בכספי ההלוואה. בנסיבות אלו טענו רבים, שהגדרת ההלוואה כ'עיסקא' אינה אלא פיקציה משפטית, ואין בה כדי להתיר את איסור ההלוואה בריבית. מאידך טענו אחרים, שגם כאשר ההלוואה נועדה למטרות צרכניות בלבד, ניתן להגדירה כהלוואה עסקית, מהטעמים שיבוארו להלן.

תמצית הדין: סיכום דברי הפוסקים, כפי מה שעולה מהספרים: 'ברית יהודה' (פרק לח הערה יח), 'תורת ריבית' (טז, טו ובהערות שם), 'ברית פנחס' (רבית הלכה למעשה עמוד רנו) ועוד ספרים, שתלוי, אם יש ללווה עסקים אחרים: לרוב הפוסקים מותר, בצירוף התנאים המבוארים להלן. ולדעת הגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני ריבית עמוד קכה) אסור בכל מקרה. ואם אין לו עסקים כלל: לרוב הפוסקים אסור מדאוריתא. ולסומכים על השואל ומשיב מותר. ולדעת הגרש"א **אויערבאך** זצ"ל בנוסח המתקן של זמננו מדינא מותר, ומידת חסידות שלא לסמוך על זה.

2. יש לו עסקים

בסיס ההיתר: היתר זה, עליו נשען חלק ניכר מההלואות במערכת הבנקאות בזמננו, מבוסס על **הגינת ורדים** (כלל ו' סוף סימן ח') **גר"ז**, **סמ"ג**, **וחכמת אדם** (קמג ה), שמותר ללווה ליטול את 'כספי העיסקא' לצרכיו הפרטיים, אם הוא מקנה בפירוש למלוה, סחורה או נכסים שיש בהם רווח, בסכום העיסקא. **בשו"ת אמרי יושר** (ח"א סימן קח) מוסיף להתיר גם כאשר לא הקנה בפירוש, כי מסתמא דעתו להקנות לו זכות בנכסיו.

תנאי ההיתר: 'היתר עיסקא' מתיר לקבל רווחים, גם כשהשתמש עם הכסף של ההלוואה לצרכים אחרים, באופן שיש ללווה איזה השקעה או נכס בר מימוש שמניב רווחים (לדוגמה: השקעת נדל"ן, בית מגורים שחלקו אינו משועבד למשכנתא, מניות, תכנית חסכון בבנק, רכב שאפשר להשכירו). בצירוף התנאים הבאים. 1. הנכס שווה ככל הסכום שקיבל מהנותן. 2. קיים סיכוי סביר להרוויח מהנכס (על ידי השכרה, עליית ערך הנכס) כסכום הרווח וההתפשרות שהתחייב לתת לנותן (קיצור דיני רבית קו"א פ"ג דין א' אות ב' בשם הגרש"ז **אויערבאך**). ושמעתי מחכם אחד ביאור הסברא שיש כאן עיסקא אמיתית, שהרי לו יצויר שלא יהא לו שום אפשרות מהיכן לכסות את המינוס

ודאי שימכור את ביתו ונכסיו עבור זה, וגם אם לא יצטרך למכור את כל הדירה עדיין ימכור לחצאין.

תנאי נוסף: לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל יש תנאי נוסף, שהלוח ידע שיש לו מינוס עכשיו, ואם אינו יודע כלל שיש לו מינוס אסור, דלא שייך לומר שלקח לעיסקא בלי ידיעה (תורת רבית מהדורה שניה בשולי הסכמת הגר"ש אלישיב זצ"ל, מבקשי תורה ח"ד עמוד סד, נשך כסף עמוד נא הערה 28).

והסכים הגר"ש (נתיבות שלום עמוד תשל"א) שמספיק ידיעה מסופקת להתיר, (כגון שמוציא הרבה כסף, ויודע שיתכן שנכנס למינוס). אולם יש **מפוסקי זמננו** (נתיבות שלום עמוד תש"ל) שחולקים על תנאי זה, וסוברים שגם בלי ידיעה נהפך לעיסקא ממילא.

נוסח עדכני: למעשה היה מורה הגר"ש אלישיב שאם יש לו השקעה אמר על כך 'ניט גלאט', אולם אסור אי אפשר לומר על זה. ואם ניכר להדיא שיש עיסקא כנגד זה, מותר שאין צריך שדוקא הכסף שקיבל ילך לעיסקא דמה לי הן מה לי דמיהן (אשרי האיש עמוד קיט).

ושמעתי מהג"ר אריה דביר שליט"א, שבכדי שיהא ההיתר לכתחילה, הורה לו הגר"ש אלישיב זצ"ל, להוסיף סעיף בהיתר עיסקא, שאם ירצה הלוח להשתמש בכסף לצרכיו, הרי הוא מקנה לנותן חלק בשאר נכסיו, ומהם יתן לו רווחים. והוסיף הגר"ש שגם אדם שאין לו עסקים כלל, יבקש לקרבו שיקנה לו חלק בנכסיו בשיעור החוב, ויועיל לו היתר זה.

הבעיה: פתרון זה אינו מושלם (מ.ל.ל.), כי הרי אין עושים בפועל מעשה קנין לזכות לבנק חלק בנכסיו, ועיין בגליון 40 שהובא פתרון לבעיה זו באמצעות קנין סודר. ועיין ב**נתיבות שלום** (פרק קעז סעיף ה') שהביא דעות שלענין זה מספיק קנין כסף במטלטלין, ואין צורך בקנין גמור. ואכן **דעת הגר"י גואלמן שליט"א** (י.ש.) שהמדקדק במצוות, יקנה בפירוש לבנק חלק בנכסיו.

3. אין לו עסקים כלל

מחלוקת: אם אינו מתכוון להשקיע את הכסף, ואין לו שום נכס השווה כשיעור החוב, או שאינו יכול להרויח על ידו, או שיש לו נכס שמשועבד כולו למשכנתא, נחלקו הפוסקים האם אפשר לסמוך על 'היתר עיסקא'.

האוסרים: דעת המהרש"ג (ח"ב מ"ב), ואמרי יושר (ח"א סי' ק"ח), ושו"ת חשב האפוד (סי' נ"ג), והגר"מ פינשטיין זצ"ל (אג"מ יורה דעה חלק ב סימן סג), והגר"י בלוי זצ"ל (ברית יהודה עמ' תר"ה), והגר"ש הלוי ואזנר זצ"ל (דיני רבית המצויים קונטרס אחרון פרק יג דין ג'), והגר"ש אלישיב זצ"ל (תורת רבית פרק ט"ז, משנת הגר"ש פרק ט"ו הלכה ב', תוספת רבית פט"ז הע' פ"ה), והגר"נ קרליץ שליט"א (חוט שני רבית עמ' קכה), וכן שמעתי מהגר"ע אוירבאך שליט"א, וכן מורה הגר"ד מורגנשטרן שליט"א (י.מ.ה.), והגר"י סילמן שליט"א (ש.ב.), והגר"י טשנזר שליט"א (שערי תורת הבית דיני ריבית), והגר"ר יום טוב זנגר שליט"א (י.א.) שאסור.

המתירים: דעת השואל ומשיב (קמא ח"ג ק"ס ותליתאה ח"ג קל"ז), ושו"ת מהרש"ם (ח"ב רט"ז ורנ"ב), וחתם סופר (יו"ד סי' קל"ד), והגר"י ניימאן זצ"ל (רבית הלכה למעשה עמוד רנו), שמותר כי אם לא ילוח לאכילתו, לא יוכל לעבוד לפרנסתו, נמצא שנותן העסקא שותף בפרנסתו בתור מלמד וכדומה. או באופן שלוח כסף לנישואי בנו, הרי לולי הלואה זו היה צריך להחזיק את בנו, נמצא שיש לנותן שותפות בחסכון.

4. שינוי בנוסח ההיתר עיסקא

היתר מחודש: מטעם אחר התיר הגר"ש זצ"ל (שלמי שמחה חלק ג' עמוד קכא, תורת רבית פט"ז הע' פ"ו), על יסוד דברי החלקת יעקב (שו"ת ח"ג קצ"ט, יו"ד סי' קפ"ט סק"ב), ומהרש"ג (יו"ד ס"ס ד'), שמכיון שבשנים האחרונות תיקנו את הנוסח של היתר עיסקא בבנקים, שעל כל הלואה יש זכות למלווה לטעון שהכסף נלקח לעיסקא, ויתכן שהלווה הרוויח סכום נכבד בעיסקא זו (כגון זכיה בפיס), והלווה מקבל על עצמו שאינו נאמן שלא עשה עיסקא ולא הרויח אלא בשבועה

מנהג ישראל תורה

ההיתר של השואל ומשיב

בדיעבד: לענין דיעבד שמעתי מהג"ר שמאי קהת הכהן גרוס שליט"א, וכן מבואר ב'ברית פנחס' (רבית הלכה למעשה עמוד רנו), שלכתחילה יקפיד שלא יכנס למינוס כשאין לו עסקים, אבל בדיעבד אפשר לסמוך ולהתיר כדברי השואל ומשיב. אכן שמעתי מהג"ר אריה דביר שליט"א שהורה הגרי"ש אלישיב זצ"ל למעשה, שגם בדיעבד אסור אם אין לו שום עסקים, (ופעם התבטא שלמעשה אסור, למרות שהשואל ומשיב שהתיר, היה 'אדם גדול').

והוסיף הגרי"ש שאסור לבעל הגמ"ח להפקיד צק' של לוח שאין לו שום השקעה, אם ידוע שבכך הלוח נכנס למינוס. ושמעתי מחכם אחד ששאלו את הגרי"ש האם צריך להחמיר כמו הסטייפלער שלא הסכים לקחת צק'ים פן בהפקדת הצק' יכנס הלוה למינוס ואמר הגרי"ש שאין צריך לחשוש כי מותר לסמוך שחשבוננו אינו במינוס.

וכן דעת הגר"מ שטרנבוך שליט"א (דיני רבית המצויים קונטרס אחרון פרק א' דין א' אות ד') שהמפקיד לחשבוננו צק' הגורם לבעל הצק' להכנס למינוס, עובר בלאו דלא תשימון עליו נשך, כי החתימה על גב הצק' נחשבת כהלואה מהבנק ברבית. למרות כל זאת שמעתי מאחד מבאי ביתו של הגרי"ש, שהגרי"ש סירב להוציא מכתב רשמי שאסור, כיון שיש 'צד היתר' ואי אפשר למחות במתירים לסמוך על השואל ומשיב. ❖

חמורה, וכל זמן שאינו נשבע משלם סכום ההתפשרות, והיתר זה מועיל גם כשאין לו עסקים ואינו שותף בפרנסתו כיון שמשלם בתורת סכום התפשרות.

וסבר הגרש"ז אויערבאך, שלאחר שתוקן הנוסח אפשר לסמוך עליו, ורק שיש מידת חסידות לא להזדקק להיתר זה, ולכן כאשר עומדת לפניו מצות תלמוד תורה או מצוה דאוריתא של תשלום שכר שכיר בזמנו, לעומת הידור שלא להזדקק להיתר זה ודאי שחיוב מצוה קודם למידת חסידות, ולכן כשאין לו אפשרות לשלם לפועל רק אם יכנס למינוס בחשבון עדיף להכנס למינוס, ולקיים את מצות ביומו תתן שכרו (שם). והוסיף הגרש"ז אויערבאך שמה שהשתמש עם הכסף לשאר צרכים אינו גזל הואיל ונותן המעות אינו מקפיד על הלוח בזה, כיון שלבסוף מקבל את הקרן ואת הרבית כפי שסוכם מראש (נתיבות שלום עמוד תשיז).

וקשה על זה מעדותו של הגר"מ שטרנבוך שליט"א (דיני רבית המצויים קונטרס אחרון פרק י"ג דין א' אות ב'), בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל, דחשיב רבית קצוצה כשאין ללוה נכסים נושאי רווחים, בסכום הרבית או סכום ההתפשרות שהתחייב, ואע"פ שיכול לישבע וליפטר מכל מקום עצם ההתחייבות חשיב רבית קצוצה. ויש ליישב שמתחילה אכן סבר שאסור מדאוריתא, ואחרי ששינו את נוסח ההיתר עיסקא הורה להקל.

מספר אברך (ש.ר.) שכבר ב'שנה ראשונה' היה לו מינוס בבנק טרם שהיה לו דירה בבעלותו, ושאל את הגר"י בלוי זצ"ל, האם מותר להכנס למינוס בבנק כאשר כנגד יש לו תכנית חסכון, וענה לו הגר"י בזה הלשון - זה מאוד לא חלק !

הג"ר צבי רוטנברג שליט"א מבית שמש מורה, בכדי לא להכנס לשאלות של ריבית, לעשות תכנית חסכון באותו סכום של גובה ה'מסגרת אשראי' שקיים לו בחשבון, ואז בדיעבד יוכל לסמוך עצמו על הנוסח החדש של ההיתר עיסקא שמקנה בפועל לבנק זכות בכל נכסיו שיש לו (א.מ.).

5. תשלום מראש תמורת הזכות למשיכת יתר

שאלה: יש לדון האם מותר לשלם לבנק תשלום קבוע תמורת האפשרות ליכנס לאוברדראפט. ויסוד הנדון האם אסור דהוי כמו רבית מוקדמת, ויתכן עוד שמוקדמת כזו קצוצה היא, כיון שמתנה להדיא, כמבואר בהג' רעק"א (קס ו) ובחות דעת. או דלמא מותר כי אין כאן הלואה עדיין וממילא אינו ריבית כלל.

הערות מבני החבורה

'ביטול תורה' !

שאלה: אברך נזכר באמצע סדר א' שיש לו מינוס בבנק, האם צריך לסגור את הגמ' באמצע הסדר וללכת לבנק כדי לפרוע ולכסות את ה'אוברדראפט' או לא. וכן יש לדון אם לחברותא מותר לבטל תורה באמצע הסדר בשביל זה, כגון מה שמצוי שמבקש לחברותא שיעשה לו העברה מבנק לבנק שמשתקף מידית בחשבון, ולמחר יחזור ויפקיד לחשבוננו. ושורש הנדון האם זה איסור גמור, או דלמא הוי רק חומרא, ומידת חסידות.

יש שהעירו שאין הבדל אם ילך עכשיו או שילך בצהרים, כי חישוב הרבית הוא לפי 'יום עסקים' ולא לפי שעות, אולם המציאות מצויה שהבנק סגור אחר כך ולא יוכל להפקיד היום. ועוד שלפעמים אם מפקיד מזומן 'על הבוקר' ביום שאחרי החריגה לא יופיע כחריגה. ועוד יתכן שיש איסור בכל רגע ורגע, מחמת הקציצה שאם ימשך המינוס גם מחר ישלם רבית על 'יום עסקים' זה. (מחוסר מקום: לא נגענו בנדון הנוסף, איך יסלק את הרבית של האוברדראפט, הרי לשיטת האוסרים יש איסור בעצם תשלום הרבית. ויש לכך פתרונות, לדוגמה: אדם אחר ישלם את הרבית, ואז מותר כי אין זה מלוה למלוה).

תשובה: כלפי 'ביטול תורה' נחלקו הדעות וכדלהלן.

המחמירים: לדעת הגר"ש אלישיב זצ"ל (אשרי האיש עמוד קכ), אם אין לו שום השקעה או תכנית חסכון לתלות בזה את העיסקא, צריך לבטל תורה ואפילו לספוג בזיונות בכדי לפרוע את המינוס בבנק, אולם אם יש לו תכנית חסכון, עדיף לא ליכנס למינוס אולם במקרה כזה אין חיוב לבטל תורה בשביל לפרוע את המינוס. וכן מורה הגר"ד מורגנשטרן שליט"א (י.מ.ה.) בשם הגר"ש אלישיב זצ"ל שזה הדבר הנכון לעשות אפילו באמצע הסדר.

וכן שמעתי מהגר"ע אויערבאך שליט"א שאין כזה תירוץ של 'ביטול תורה', וכיון שאסור ליכנס למינוס בבנק, צריך לעשות כל טצדקי שבעולם בשביל לפרוע את המינוס. וכן דעת הגר"א נבנצל שליט"א (א.נ.) בשם הגרש"ז אויערבאך זצ"ל שלמעשה צריך להחמיר לא להכנס למינוס בבנק, ויתכן שאפילו באמצע הסדר צריך ללכת לכסות את המינוס. וכן הורה הגר"ר יום טוב זנגר שליט"א (בשיעורו יח אדר תשע"ו), שאם אין לו השקעה אחרת ילך באמצע הסדר להשיג הלואה ולפרוע את המינוס, ואדרבה חייב לבטל תורה בשביל זה.

המקילים: מאידך מעיד הגר"מ יפה שליט"א, ששמע מהגרש"ז אויערבאך זצ"ל, שאין חיוב ללכת באמצע הסדר לבטל תורה, כדי לפרוע את המינוס, וכן דעת הגר"ר ישראל יעקב פישר זצ"ל (ז.ח.), וכן שמעתי מהגר"ר יהודה פישר שליט"א, שבדיעבד מותר באופן שיש לו דירה או שאר עיסקאות ולכן יכול ללכת בבין הסדרים או ביום שישי ולא חייב ללכת לפרוע על חשבון הלימוד. ❖

תשובה: דעת הגר"ש אלישיב זצ"ל שאסור מצד רבית עצם מה שהמסגרת עולה כסף, ולכן יבקש לבנק להגביל את החשבון, שלא יוכל ליכנס לאוברדראפט. [אמנם אין זה פתרון מושלם, כי במקרה שיש צ'ק בלי כיסוי עדיין הבנק מכבד את הצ'ק ונכנסים לאוברדראפט, אף ללא הוראה מפורשת של בעל החשבון. בנקודה זו יש מעלה בבנק הדואר, שלא שייך להכנס לאוברדראפט].

והוסיף הגר"ד מורגנשטרן שליט"א שצריך לסמוך בזה על 'היתר עיסקא', למרות שמשלם תשלום זה, קודם ביצוע העיסקא (י.מ.ה.). וכן הורה הגר"מ גרוס שליט"א (א.פ.) שגם תשלום על המסגרת אשראי בחשבון כלול ב'היתר עיסקא', למרות שמשלם את הריבית מראש, והרי יש סעיף ב'היתר עיסקא' של הבנק שקובע שכל תשלום שיבוצע, יהא לפי ההיתר עיסקא.

כולו פקדון: יש רבנים שסוברים שאין מועיל על זה 'היתר עיסקא' כיון שזה לפני ביצוע העיסקא ואיך המקבל כבר משלם רווחים לבנק מעיסקא שלא עשה, לדבריהם הדרך היחידה להתיר היא באמצעות הסעיף שכתוב בהיתר עיסקא של הבנק, שאם יש דבר שלא מועיל עליו 'היתר עיסקא', יהא כולו פקדון.

מאידך יש מפוסקי זמננו שמתירים וטעמם שאין כאן הלואה כלל אלא משלמים לבנק עבור שמניח כסף ללא שימוש, ('דמי הקצאת אשראי') כדי שיהא לבנק כסף זמין בכל רגע, אם יחליט ליכנס למינוס (מ.ט.ט.).

6. לא תשימון

אסור: והוסיף הג"ר שבח רוזנבלט שליט"א (י.ג.ד.) שמצד עוד סיבה צריך להגביל את החשבון שלא יוכל ליכנס למינוס, משום חשש לא־תשימון עליו נֶשֶׁך (שמות כב כד) שהוא בעצם הקציצה, שיצטרך לתת רבית אם יכנס למינוס, ואף שלא יכנס למינוס לעולם בחשבונו עצם מה שהוא יכול ליכנס למינוס דינו כקציצה. והוכיח כן ממה שהחזו"א לא הסכים לחתום חוזה מול חברת חשמל מטעם שיש סעיף בהתחייבות שאם לא ישלם בזמן יתחייב רבית והצמדה, בנוסף לתשלום הקרן (נ.ה.ש.).

מותר: מאידך דעת הגרש"י גלבר שליט"א (נתיבות שלום עמוד פד) שלכל הדעות אם אין בדעתו ללות, ואינו רוצה להסתמך על ה'היתר עיסקא', רשאי לחתום על הסכם עם הבנק שאם ילוה ישלם רבית, וחתימה זו אינה בגדר שומת רבית. וכן כתב הג"ר יששכר שריבר שליט"א (טעם ריבית קונטרס אחרון עמוד סט) שאין איסור 'לא תשימון' בספק. ❖

'צו"ק הפס' 66

אתראמות, הצרות, והארות. נ"ד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823